Sári László

Szöktesd is meg!

Hogy a pesti orientalisták fantáziája mennyire fékezhetetlen, azt legjobban Losonczi tanár úr példája bizonyítja. Nyilván ő sem tudta, mivé fajulnak ártatlan, gyöngéd, regényes képzelgései, amikor első történeteit mesélni kezdte. Nem gondolt semmi rosszra, nem félt semmitől. Pedig életveszélyes dolog ám elszakadni a földtől, szállni fölfelé, vagy zuhanni lefelé a mélybe.

Egyszer például – amikor az ifjú Losonczi László még javában a tudományt szolgálta –, találkozót beszélt meg kollégáival a Saskeselyű nevű sörözőben. A Saskeselyű egy nagyforgalmú pályaudvar síneinek közvetlen közelében állt, Losonczi tanár úr a sínek másik oldalán lakott. Kietlen, sivár, elhagyott vidék volt ez. A söröző egy kopott, magányos villaépület aljában húzódott meg, körülötte sűrű bozótos, a vendéglő árnyas kertjében kövér cicák sétáltak álmosan, mogorván. De a ház kopottan is büszkén magasodott a kerthelyiség asztalai fölé, korhű, 19. századi dekadenciával. Ide várták a pesti orintalisták Losonczi tanár urat. Hogy a tanár úrnak ne kelljen a tucatnyi sínpáron átbukdácsolnia, amikor a Saskeselyűben akad dolga, a sínek alá a Magyar Államvasutak épített neki egy aluljárót.

Valóban kizárólag neki épülhetett, ugyanis rajta kívül senki nem használta. A háború előtti idők zseniális kultúrmérnökei azonban valószínűleg megsejtették, hogy évtizedek múlva odaköltözik a jövő század egyik szellemi kiválósága, aki időnként át akar menni a Saskeselyűbe. Legyen neki kényelmes az útja, legyen neki aluljárója! Dugták össze a fejüket a mérnökök, és megépítették. Viszont alighogy elkészültek vele, meg is feledkeztek róla. Pedig az aluljáró építészeti remeklésnek számított, olyan hosszú és tágas volt. De hiába, az emberek észre se vették. Nem használta a MÁV se, az utazók se, a lakóházaktól és a közlekedéstől messze esett. Elhanyagolták, sötét alagútjában kiégtek a villanykörték, telefújta a szél szeméttel, ha jött egy nyári vihar, megtelt vízzel. Sokkal jobb sorsot érdemelt volna.

Azon a nyári napon, amikor a pesti orientalisták a Saskeselyűben Losonczi kollégát várták, szintén nagy eső esett. Mondhatni, csúnya vihar támadt a környék felett. Julián és a többiek éppen hogy bejutottak a sörözőbe, már szakadt is le az ég. Ázott minden. Nem baj, ők már biztonságban vannak, kikérték a korsó sörüket Unicummal. De hol van

Losonczi? Ne aggódjatok, mindjárt jön, itt lakik szemben. Losonczit az aluljáró egyenesen idevezeti, nem tévedhet el. De nem jött mégse.

Aztán amikor már kettőt is ittak az orientalisták, az asztalukkal szemben kivágódott az ajtó, olyan hangos robajjal, hogy a szőke pincérnő összerezzent. Belépett Losonczi. Fekete, kapucnis viharkabátot viselt, hosszú szárú gumicsizmát, a kezében egy klasszikus, kanócos, petróleumos viharlámpa. Idegesen himbálta, csöpögött az orráról a víz. Már az ajtóban elkezdte mondani, hogy honnan jön, mit látott. Mintha egy másik világból érkezett volna, csodaországokon és rémségek birodalmain át. Még mindig borzongott az átélt izgalmaktól, kissé hadart és raccsolt.

– Gyerekek, az aluljáró megtelt vízzel. Akkora hullámok csapnak fel, mint a tengeren. Süvít a szél, és olyan erős, hogy fölborít, belefulladsz a mocskos, fekete vízbe. A túlvilág legsötétebb bugyraiban jártam. Messziről farkasüvöltés hallatszott a visszhangos, végtelen térben, futkosott a hideg a hátamon. Felfúvódott meztelen női hullák úsztak felém, közéjük kerültem, összegabalyodtunk. De akkor hirtelen megelevenedtek, mert mégsem voltak teljesen hullák, és belém kapaszkodtak. Amikor le akartam őket tépni magamról, torkon ragadtak, és fojtogatni kezdtek. És lőttek, lőttek, lőttek ott valakik, egyfolytában lövések dördültek, golyók hasítottak a fülem mellett. Gyerekek! Kiléptek itt az ajtón, és már ott is vagytok a borzalmak kellős közepében. Ismeretlen földalatti birodalom. Többszintes, átláthatatlan rendszer.

Hangokat fogtok hallani, emberek beszélnek, kiabálnak odalent, ide fészkelte be magát a nemzetközi alvilág. Vasajtók nyílnak a falból, mögöttük fegyverraktárak. Fény derült rá, hogy kémiai fegyvereik is vannak. Meg kell tőlük szerezni, mielőtt használják. Gyors felderítés, gyors akció! Nincs idő. A bűnözők akármikor felrobbanthatják a fél várost. Alagútjaik minden irányba szerteágaznak, hatalmas termekké szélesednek, egy hadsereg elfér bennük… – És így tovább, és így tovább… Hadarta mindezt még az ajtóban Losonczi. Forgolódott közben, várta a hatást. Az orientalisták és a szőke pincérnő figyelmesen, ámulva hallgatták.

– Hol a söröm? Miért nem kértétek még ki a sörömet? Nézett körül már egy kissé nyugodtabban, a szőke pincérnő szaladt a pult mögé. Az orientalisták hallgattak. Julián lehajtotta az Unicumot, és nagy nyomatékkal letette a poharat a kockás terítős asztalra. – Losonczióból regényíró lesz, meglátjátok – szólt, hosszan bólogatva. – Kalandregényíró. Tele fogja írni a világot. Abba se tudja hagyni.

De Losonczi akkor még nem lett kalandregényíró. Kis ideig megmaradt a kaptafánál, azaz a mongolisztikánál. Pedig eleinte esze ágában nem volt mongolisztikával foglalkozni. Arab vagy török szakos

akart lenni, de amikor jelentkezett, nem indult ilyen. A híres-neves Ligeti professzor viszont rábeszélte őt a mongolokra. Éppen nem volt mongol szakos hallgatója, végre lett egy.

A tanszéken tényleg nem nagyon tolongtak a diákok. Jó, ha egy-két hallgatójuk volt a tanároknak. Hogy élénkebb legyen az élet, Ligeti úgy rendelkezett, hogy minden szak minden hallgatója minden órán legyen ott. Függetlenül attól, hogy hányadéves. Így aztán minden diák tulajdonképpen többször is elvégezte az egyetemet. Elég jól az emlékezetükbe véződött a szakma. Körülülték a mozdíthatatlanul nagy, erős és tekintélyes szemináriumi asztalt, és várták valamelyik tanárukat. Olykor azt se tudták, milyen órán vannak. Ha Ligeti jött, az ő lépteit már messziről megismerték, vagy szivarjának az egész folyosót betöltő füstjét.

Nem telt bele sok idő, amint leült, és pöfékelt hármat, a szoba is megtelt füsttel. Senki semmit nem látott. Olyan sűrű homály töltötte be a szobát, hogy bárki nyugodtan fölállhatott és hazamehetett volna. Senki nem veszi észre, hogy kiment az ajtón. Az első év elején a dohányos diákok is fuldokoltak, dörzsölték a szemüket, később a legszűziesebb tüdejű kislányok is megszokták. Ezen a tanszéken a füstmérgezés és a tudomány kéz a kézben járt. Osztályésze volt mindenkinek.

De Ligetitől szemléletet, gondolkodást is lehetett tanulni, nemcsak tudományt. Sokkal jobb lenne a világ, ha mindenki tudná, hogy csak akkor szólaljon meg az ember, ha van mondanivalója. Vagy állítson valamit, vagy cáfoljon, figyelmeztette a tanítványait Ligeti, mindjárt az elején. A többi üres fecsegés, „kofalocsogás". De ennél durvábban is tudta minősíteni a szemináriumi dolgozatokat, amiket felolvastak neki a diákok. Minden üresjáratra kegyetlenül lecsapott, és már hangzott is a velőtrázó „kéjgáz!", „kéjgáz!" kiáltás. Nem volt, akinek ne jutott volna belőle néhány. De attól fogva minden tanítvány gyöngéd, tapintatos tisztelőjévé vált a nyelvnek. Többé egy szót se szólt feleslegesen.

Ligeti tanszékén volt már akkor sinológus, indológus, turkológus, tibetológus, és volt mongolista is. Miután végzett, a fiatal Losonczi is beállt közéjük. Hivatalból a legfiatalabb tanársegédek lettek a professzor úr táskahordozói is. Azaz, a nap végén ők kísérték haza a professzort. Ligeti Lajost, a tudományos akadémia alelnökét szolgálati autó is hazavitte volna, ha akarja, tányérsapkás sofőr nyitotta-csukta volna neki az ajtót hajlongva, de ő a gyaloglást választotta. Alig kétszáz méterre lakott az egyetemtől, jólesett a séta. Viszont a táskáját nem szerette cipelni, ezért kellett neki a kísérő csapat.

Három tanársegéd vitte felváltva a professzor vaskos aktatáskáját a rakparton, a házhoz érve egyikük kitárta a kétszárnyú kaput, és be-

vonultak a nagy, szürke bérházba. Aztán beljebb mentek, egészen a professzor földszinti lakásáig, ott meg be a dolgozószobába. Letették a táskát, és elköszöntek Ligetitől. Végre mehettek, amerre láttak. Leggyakrabban a sörözőig láttak, és már bent is ültek a sűrű füstben. De ez már a szabadság füstje volt, szinte jólesett. A táskahordozók tudományos és kulturális életünk későbbi jeles szereplői voltak, az indológus Bertalanfy Géza, a turkológus Várády István meg az ifjú Losonczi László.

Ebbe a világba csöppent hát kis somogyi falujából a mongolistává lett Losonczi fiú. Megbecsülte magát, sőt, igen szorgalmasnak bizonyult. Ligeti se bánta, hogy odavette a tanszékre, ő se. Lelkesen írta cikkeit, könyveit, nem úgy, mint például Bertalanfy, aki minden kötelezőt szabotált, még a félelmetes Ligeti Lajos akadémikussal is szembe fordulva. Fűt-fát ígért a főnöknek, de semmit nem teljesített. Pedig remek ötletei voltak. Folyamatosan jött, ment, intézkedett, mindent elolvasott, amit talált, jó órákat tartott, imádták a diákok. Senkitől nem sajnálta a tudását, bőkezűen osztogatta jobbnál jobb ötleteit, de leírni semmit nem volt hajlandó.

Egy idő után Ligeti felhagyott az unszolásával, fenyegetésével, az eminens Losonczira bízta Bertalanfyt. Közeli kollégák, barátok, hátha hatni tud rá. Ezzel szemben Losonczi már első próbálkozásával úgy felbőszítette Bertalanfyt, hogy ő is mindjárt visszavonult. – Micsoda barbár eljárás! Már te is?! Mi mindenbe akartjátok még beleütni az orrotokat? A magánéletembe? Strázsát akartok mellém állítani, hogy ellenőrizzétek, mivel töltöm az időmet? Mit képzeltek? Honnan van bátorságotok? Miféle otrombaság ez?! Gyalázat! Gyalázat! – csattant fel vérig sértve a különben igen jámbor természetű Bertalanfy. Ettől a kollégák úgy megrémültek, hogy soha többé nem hozták szóba a kötelességeit.

Az ifjú Losonczi pedig eközben is írta, írta és írta a disszertációit, a cikkeit, a könyveit. Leginkább a mitológia és a régi mongol irodalom érdekelte. Járta a hatalmas ország végtelen pusztáit, járta a jurtákat, kolostorokat, szentélyeket, elbűvölve hallgatta a puszták lakóinak messzehangzó énekét. Kutatta mondáikat, meséiket, népköltészetüket, hitvilágukat, sámánista és lámaista szertartásaikat, imáikat, varázsénekeiket.

Fordította is a szövegeket, ezt is élvezettel. Bertalanfy rábeszélte, hogy csinálja bátran, ne legyenek gátlásai. Ne adjon prózafordításokat senkinek, eszébe ne jusson úgynevezett költőkre bízni a műfordítást. A költők illetéktelenek ezen a területen, semmi közük hozzá. Az orientalisták viszont ab ovo költők, különben nem is lennének orientalisták. Nem szorulunk segítségre! És Losonczi keze alatt már készültek is a

hosszabbnál hosszabb verses mítoszok, sámánénekek és népköltési művek műfordításai. Mindenki legnagyobb megelégedésére.

Lehet, hogy éppen a mítoszok, a népköltészet, vagy a mongol táltosok varázsolták elő belőle az írót. Mert addig egy betű irodalmat le nem írt, főleg nem hosszabb szépprózát, de még csak nem is fordított ilyet. Ám a puszták hiedelemvilága és költészete azon nyomban megihlette. Aki hallotta már a nomádok végtelenbe szárnyaló énekeit, annak a dalok emlékétől is megremeg a lelke. Az pontosan tudja, hogyan csinál valakiből költőt vagy írót a puszta, hogyan szabadítja fel a képzeletet.

Szóval, Losonczi tanár úr szorgalmas, dolgos kolléga lett Ligeti tanszékén, egyrészt becsületből, másrészt szenvedélyből. Ám íróként is pont ilyen fáradhatatlannak bizonyult, mindenki bámulta és irigyelte a munkabírását. Losonczi L. László és Leslie L. Loshoncy néven megszámlálhatatlan kalandregényt írt, talán már ő se tudja, mennyit. Közben nem győzte hangsúlyozni, hogy fékezhetetlen fantáziája ellenére teljesen normális ember. Legalábbis ő feltétlenül ilyennek tartja magát. Évtizedek óta minden interjújában elmondja, hogy csakis a higgadt, megfontolt, földönjárók életét éli. Semmi kilengés, semmi anomália. Jó asszony, meleg otthon, gyerekek, unokák, kutya, macska. A képzelet extravaganciáit a költészet, az irodalom kategóriájába sorolja. Az egy egészen másik világ. A valóság, kérem, megkerülhetetlen, írhat az ember akármit. Szögezte le józan felismerését mindjárt az elején, mint életszabályt.

Már lendületes ifjúsága éveiben váratlanul visszafogta magát, és elég korán megnősült. Egy remek, szemrevaló indológus kolléganőt vett feleségül. Nem volt még lakásuk, így aztán ők is odaköltöztek abba a lakásba, ahol akkoriban az átmenetileg hajléktalan, azaz válófélben lévő orientalisták húzták meg magukat. Csupa férfi, olykor egy-egy barátnő, vagy visszatérőben lévő régi feleség.

Annyira szoros fizikai közelségben éltek itt egymással a bentlakók és látogatóik, hogy ebből bármikor komoly baj származhatott volna. Például ilyen helyzetben megtörténhet, hogy összetévesztik egymással hölgyvendégeiket az orientalisták, vagy a hölgyek tévesztik össze egymással az orientalistákat.

Losonczi tanár úr józanságát dicséri, hogy ebben az életveszélyes helyzetben előállt egy olyan szabállyal, amivel minden keveredést megelőzött. Flörtöt, féltékenységet, botrányt, mindent. Neki már ott volt a felesége, tudta, hogy kötelessége gondoskodni a védelméről. Persze, magát is védelmezte, de a tanár úr ettől függetlenül is született lovag volt, valamint a békés egymás mellett élés robotosa. Azt a szabályt eszelte ki tehát, hogy lakóközösségük engedje meg ugyan a „udvarlást”, ha „úgy

hozza az élet", de az udvarló vállalja az ezzel járó következményeket is. Vagyis, ha valamelyik orientalistának sikerül elcsábítania a másik jelöltjét vagy választottját, akkor legyen kötelessége megszöktetni is.

A jelszó tehát az lett, hogy „ha elcsábítod, szöktesd is meg!". A szabályt kénytelen volt mindenki betartani. Ha nem fogadja el, saját jellemét kérdőjelezi meg. És akkor bárki joggal feltételezheti róla, hogy nem lovag, hanem közönséges nőcsábász, kalandor. Ezt a gyalázatot egyetlen vérbeli orientalista se tudta volna magára venni. Bertalanfy különben is megmondta, hogy ráadásul minden orientalista született költő is egyben. Egy jóérzésű költő pedig nem képes becstelenségre.

Ezzel a világraszóló ötletével Losonczi tanár úr az egész világ színe előtt megmentette a magyar orientalisták becsületét. Azóta is közismert a lelkük makulátlansága, tiszta, fényes ragyogása. De megmentette a saját házasságát is. Mert bizony jól érezte, hogy arra is komoly veszély leselkedik, amikor asszonyát a hajléktalan orientalisták menhelyére viszi. De hát, azokban az években elég nehezen ment a fészekrakás. Ők így kezdték. Viszont közös életük mindmáig tartósnak bizonyult, úgy látszik messze földön híre ment a tanár úr fenyegetésének. Azóta se merte senki emberfia – hátsó szándékkal – Losonczi tanár úr asszonyára vetni a tekintetét. Legalábbis nem tudunk róla.